

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 2(37), с. 54–60

В кризових умовах стає особливо помітним той факт, що чинна система політичного управління неспроможна забезпечити ефективні антикризові заходи, як і подібні їй моделі політичного правління, що мають застарілу інституційну основу, управлінські параметри яких не відповідають сучасним вимогам глобального розвитку.

Розробка концепцій, орієнтованих на пошук ефективної моделі політичного управління, має теоретичне і практичне значення. У проаналізованій літературі з цієї проблематики знайшли висвітлення питання, що стосуються: порівняльного аналізу моделей політичного управління країн Західної, Центральної Європи і пострадянського простору [17; 7; 1; 11]; обґрунтування пріоритетності конституції як інституційної конструкції для розбудови інститутів політичного управління [3; 10; 16]; з'ясування слабких сторін конституційної конструкції політичного управління в рамках основних трансформаційних періодів України [5; 18; 19; 20]; окреслення нової конституційної моделі політичного управління України [14; 21; 22]. Однак ця проблема надалі залишається нерозв'язаною, оскільки існує нагальна потреба в глибокому аналізі прогалин попереднього конституційного процесу і в обґрунтуванні концептуальної позиції щодо стратегічних пріоритетів конституційної реформи.

Обґрунтуємо концептуальні позиції щодо окреслення нової конституційної конструкції ефективної моделі політичного управління на основі аналізу прогалин попередніх конституційних моделей. Для того щоб зрозуміти специфіку конституційного процесу в Україні, в рамках якого була збудована чинна

модель політичного управління, необхідно виокремити основні трансформаційні етапи його становлення та розвитку, це: підготовчий (1989–1991 рр.) — етап лібералізації; перший етап (1991–1994 рр.) — початок трансформаційного періоду, другий (1994–2004 рр.) — формування авторитарно-бюрократичного, а згодом і авторитарно-олігархічного режиму, третій (2004–2010 рр.) — виникнення гібридного політичного режиму із яскраво вираженими ознаками несконсолідованої політичної демократії, четвертий (2010 р. — до сьогодні) — консолідація авторитаризму.

Стислий аналіз зазначених нами трансформаційних етапів встановлення і розвитку політичного управління України дає змогу виявити його слабку інституційну конструкцію, закріплену передусім в Основному Законі. Йдеться про те, що жодна конституція чи конституційні зміни не заклали сучасну інституційну основу політичного управління, на якій можна було б шляхом ухвалення звичайних законів завершити процес розбудови системи розвиненої політичної демократії.

На першому етапі у змінах до Конституції УРСР була закріплена анархічно-демократична модель політичного управління, яка ґрунтувалась на еkleктичному поєднанні інституційних елементів комуністичної сис-

теми у вигляді верховенства рад і частково демократичної у вигляді інституту президентства та партійної системи. На другому етапі у Конституційному Договорі та Конституції України (1996 р.) була закріплена монополія президентської влади, суть якої полягала в тому, що глава держави контролював усю виконавчу вертикаль, військово-силові структури, генпрокуратуру, але не ніс конституційної відповідальності за результати управлінської діяльності. На третьому етапі, шляхом конституційних змін у 2004 р., була обмежена монополія президентської влади і до певної міри був закладений збалансований механізм розподілу повноважень між парламентом, урядом і главою держави [9]. Однак, ряд інституційних протиріч між президентом та урядом послабили систему управління з точки зору забезпечення її ефективності. На четвертому етапі, на основі рішення Конституційного Суду України про неконституційність внесення цих змін в Україні, була відновлена стара модель політичного управління. Президенту В. Януковичу довелося її зміцнити за рахунок ухвалення законів про регламент діяльності Верховної Ради України, судоустрій та статус суддів, вибори до місцевих органів влади та парламенту, а також домінування пропрезидентської партії – Партії Регіонів в органах представницької влади.

Із наведеного аналізу випливає, що інституційна база, яка закріплена в Основному Законі, є вирішальним фактором для побудови моделі політичної системи загалом і політичного управління зокрема. Наївно шукати причини авторитаризму (як це має місце на пострадянському просторі) в психологічних рисах політичних лідерів. У дослідженнях з питань посткомуністичної трансформації переконливо доведено, що владна монополія є основним гальмівним фактором демократичних трансформацій, оскільки наближені групи до авторитарного лідера мають можливість отримувати ренти від трансформаційних економічних процесів й об'єктивно незацікавлені у швидких і радикальних змінах [3; 12; 15]. Закономірністю владної монополії є прагнення до розширення повноважень

і збереження на тривалу перспективу свого панування. Тому політичні репресії щодо своїх опонентів, фальсифікації виборів, різке обмеження свободи у ЗМІ є наслідком монополії президентської влади, закріпленої у конституціях. Ця особливість доволі переконливо розкрита у працях відомого російського політолога І. Клямкіна [3]. Він, зокрема, наголошує, що авторитарна природа путінського режиму закладена в Конституції РФ (1993 р.), а не є лише наслідком діяльності схильного до авторитаризму президента В. Путіна.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що ефективну модель політичного управління в рамках чинної Конституції, як показує практика, створити неможливо. Тому питання ухвалення нової редакції Основного Закону можна вважати стратегічним пріоритетом політико-правової трансформації. У зв'язку з цим виникає питання, чи доцільно ухвалювати нову редакцію Конституції в рамках чинного порядку внесення конституційних змін відповідно до статей Конституції України 155, 156 [8, 43–44]. Чи потрібно спочатку конституювати ще одну процедуру, яка б передбачала розв'язання цієї проблеми конституційною асамблеєю (конституантою). При цьому треба сказати, що конституанта відображає найдемократичніший характер конституційного процесу лише в тих випадках, коли вона сформована на основі широкого народного представництва. Йдеться про те, що склад конституанти має формуватися шляхом прямих виборів або делегуванням представників від політичних органів державної влади, регіонального та місцевого самоврядування, впливових громадських організацій, які мають загальнонаціональний статус. У цьому контексті важливим є закріплення вимог до членів конституанти (наприклад: що вони є визнаними фахівцями в галузі правових та політичних наук і не мають права балотуватися до всіх представницьких органів влади протягом 5–10 років, обіймати керівні посади в органах політичного управління та правової системи). Така вимога має запобігти утвердженню політичної доцільності над потребою вдосконалення

юридичної конструкції Конституції в інтересах суспільства. Юридичне закріплення порядку ухвалення Основного Закону шляхом конституанти на сьогодні є надто складним, оскільки це передбачає внесення конституційних змін відповідно до ст. 156 Конституції України. Врегулювати це питання шляхом звичайного закону, як це пропонують деякі експерти [4], видається неможливим з огляду на його неконституційність. Тому необхідно статус конституанти закріпити в новому конституційному проекті, який має розробити чинна Конституційна Асамблея. Вона відіграватиме роль інституту, який регулює порядок ухвалення нової редакції конституції в рамках вираження установчої функції народу як суверена.

Наступним важливим кроком розв'язання цієї проблеми є закріплення в Конституції моделі державного правління. Аналіз усіх попередніх конституційних проектів дає можливість виявити як сильні, так і слабкі сторони конституційної конструкції державного правління [13; 14; 21]. Більшість проектів були спрямовані на утвердження президентської та парламентсько-президентської форми правління. До сказаного слід додати, що в цих проектах окреслена більш збалансована з точки зору ефективності політичного управління і демократичної система політичної влади, але механізм стримувань і противаг потребує вдосконалення.

З точки зору запровадження ефективної політичної моделі управління, у новій редакції Конституції необхідно закріпити парламентську республіку із двопалатним парламентом. Таку думку поділяють деякі політологи та соціологи, зокрема Є. Головаха [2]. На підтвердження цієї думки можна висунути такі аргументи: по-перше, президентська форма правління ніде крім США не забезпечила ефективності політичного управління; по-друге, якщо в деяких країнах Латинської Америки є вагомі успіхи у трансформаційних процесах, то вони обумовлені, швидше за все, тривалим інституційним розвитком і високим цивілізаційним рівнем політичних еліт, ніж інститутами президентської форми правління; по-третє,

президентська форма правління, як показує досвід США, забезпечує ефективне політичне управління за умови конституційно закріплених чітких механізмів стримувань і противаг у системі федеральної держави, коли існує оптимальний баланс повноважень між федеральними органами і органами суб'єктів федерації, сильній партійній конкуренції, розвиненому громадянському суспільству; по-четверте, в посткомуністичних країнах сильна президентська влада як в рамках президентської форми, так і змішаної форми правління стала ядром авторитарних режимів, що в кінцевому результаті призвело до утвердження олігархічної моделі капіталізму; по-п'яте, посткомуністична модель президентсько-парламентської форми правління передбачає надто широкі повноваження глави держави, який здійснює загальне політичне керівництво державою і не відповідає за результати управлінської діяльності і слабкі повноваження уряду, а також виконує функцію вищого органу виконавчої влади; по-шосте, парламентська модель політичного правління забезпечила набагато успішніше трансформаційні процеси як в країнах Прибалтики, так і в Молдові. До сказаного слід додати, що противниками демократичних змін на всьому пострадянському просторі виступали президентські команди, апелюючи до неспроможності парламентів ефективно управляти.

Для побудови конструкції парламентської форми правління доцільно використати ряд концептуальних положень, сформульованих у конституційних проектах, а також досвід країн Центральної Європи — членів Європейського Союзу і Грузії, які закріпили аналогічну модель державного правління [21; 7; 6]. У рамках такої моделі статус глави держави має виражатися в тому, що: президент як глава держави виконуватиме функції гаранта суверенітету, територіальної цілісності, представницьку й арбітражну, а прем'єр-міністр — вищого державного управління, для виконання своїх функцій володіє правом вето на ухвалення парламентом законів і розпуск парламенту, якщо він у конституційні терміни не сформує уряд, не затвердить бюджет, а

також отримає недовіру на загальнонародному референдумі за ініціативою глави держави; доручає лідеру найбільшої за кількістю мандатів фракції сформувати уряд, який має отримати вотум довіри шляхом абсолютної кількості голосів депутатів парламенту при затвердженні урядової програми; призначає суддів всіх інстанцій, Генерального прокурора за поданням Вищої ради юстиції та згодою верхньої палати; за згодою верхньої палати президент призначає голів СБУ, Національного бюро розслідування, НБУ на термін значно довший ніж президентські повноваження; призначає та звільняє представників президента на регіональному рівні; на підставі рішення Вищого адміністративного суду має право розпустити представницькі регіональні та місцеві органи, а також здійснити посадову субституцію голів регіонального та місцевого самоврядування; президент призначає дипломатичних представників за поданням глави уряду; повноваження глави держави можуть бути достроково припинені в порядку процедури імпичменту і за результатами всенародного референдуму.

Президент обирається на спільному засіданні обох палат парламенту в рамках трьох турів. Для отримання перемоги в першому та другому турах необхідно набрати 2/3 голосів депутатів. У третьому турі голосування відбувається тільки за двох кандидатів, які набрали найбільшу кількість голосів у двох попередніх турах, і перемогу отримує той кандидат у президенти, який набрав абсолютну більшість голосів депутатів. У разі невдалого здійснення цієї процедури склад парламенту доповнюється представниками від регіонів (по 3 від кожного). Оскільки в нашій концептуальній моделі президент виконує виключно функцію глави держави, він має бути позбавлений таких функцій, як гаранта додержання Конституції, прав і свобод громадян, призупиняти чи скасовувати акти КМУ, уряду АРК і голови РНБО.

Конституювання бікамералізму має стати вагомим кроком на шляху вдосконалення українського парламентаризму загалом і політичного управління зокрема. Це забезпечить гармонізацію національних і регіо-

нальних інтересів за рахунок рівного представництва у верхній палаті (від кожного регіону по три сенатори); підвищення якості депутатського складу за рахунок ротації двох палат, яка відбуватиметься кожних два роки на половину; залучення представників громадськості до парламентської діяльності; взаємодію політикуму і громадськості шляхом формування нижньої палати в рамках пропорційної виборчої системи з відкритими регіональними списками, а верхньої палати — мажоритарної; удосконалення законодавчого процесу шляхом погодження спірних законодавчих проблем між представниками обох палат; створення збалансованого механізму розподілу повноважень між двома палатами, згідно з яким нижня палата буде відповідати за формування уряду і державні фінанси, а верхня — формування суддівського корпусу, а також вищих посадових осіб правоохоронних органів і ЗСУ.

У силу того, що в парламентській моделі правління основним центром політичного управління стає уряд, необхідно в конституції закласти такі механізми, які забезпечуватимуть ефективність його управлінських дій. Одним із таких механізмів є порядок формування уряду. Складна й чітка процедура формування уряду запобігає ймовірним політичним конфліктам, що можуть спричинити урядову нестабільність. З цією метою доцільно взяти як еталон порядок формування уряду у таких країнах, як Естонія, Словенія і Грузія [7, 22, 290–291; 6].

Перевага механізму формування уряду у цих країнах полягає у наступному: чітко визначені повноваження глави держави та парламенту в цьому процесі; кожна процедура процесу регламентована часовими рамками; кандидат у прем'єр-міністри має сформувати уряд, який набуває чинності завдяки отриманню довіри з боку парламенту або нижньої палати під час затвердження урядової програми; якщо кандидатура глави уряду, запропонована главою держави, не отримує парламентську довіру, тоді парламентські фракції висувають інші кандидатури. Після невдалого завершення всіх процедур, пов'язаних з формуванням уряду, глава

держави має право розпустити парламент або нижню палату.

Таким чином, проаналізовані процедури формування уряду доцільно було б використати в конституційному конструюванні інститутів політичного управління України. Крім цього, варто зауважити, що в країнах із розвиненою політичною демократією, незважаючи на різні процедури формування уряду, вирішальна роль у цьому процесі належить партіям, які представлені в парламенті.

Ефективність державного управління залежить не лише від ефективного механізму формування уряду, а й від його повноважень. З огляду на європейську практику реалізації такого аспекту урядової діяльності, необхідно було б значно розширити повноваження КМУ. Це, зокрема, стосується таких повноважень, як право видавати делеговані закони, закони-декрети, закони крайньої необхідності, бути суб'єктом конституційного звернення з приводу розмежування компетенції між державними органами, державними органами та органами регіонального та місцевого самоврядування, ставити питання про вотум довіри, що може бути наслідком прийняття урядового рішення парламентом або відставку уряду. Майбутня Конституція України має чітко закріпити, що уряд несе повністю відповідальність за визначення і реалізацію внутрішньої та зовнішньої політики. Крім цього, треба чітко окреслити, які акти глави держави підлягають контрастигації з боку глави уряду та профільних міністрів.

Ефективність уряду до певної міри залежить від статусу і повноважень прем'єр-міністра як топ-менеджера у парламентській та змішаній формах державного управління. З цієї точки зору заслуговує на увагу класифікація голів уряду за масштабом їх впливу на процес урядової діяльності, запропонована Дж. Сарторі [16, 98]. Виходячи із цієї класифікації, найбільш сильні повноваження голови уряду притаманні Вестмінстерській моделі. Але в українській версії парламентської моделі правління недоцільно наділяти голову уряду правом розпуску нижньої палати за санкцією глави держави, оскільки ця функція є прерогативою президента. Крім

цього, в Україні на найближчу перспективу не сформується така сильна партія, яка здатна самостійно сформувати уряд. Проте, можна прем'єр-міністра наділити правом призначати та звільняти міністрів, керівників органів центральної виконавчої влади, які не входять у КМУ.

Важливим кроком на шляху підвищення ефективності інститутів політичного управління є конституційне закріплення збалансованого механізму стримувань і противаг. Суть цього механізму полягає в тому, що основні інститути політичної влади наділені певними повноваженнями, які обмежують один одного з метою недопущення виходу того чи іншого інституту за межі своєї компетенції. Крім цього, політична відповідальність можлива лише в рамках оптимального механізму стримувань і противаг. До найважливіших елементів механізму стримування противаг, виходячи із аналізу світової конституційної практики, можна віднести: дострокове припинення повноважень глави держави; дострокове припинення повноважень парламенту або нижньої палати; процедура вотуму недовіри або резолюції осуду урядові; постановка урядом питання про довіру, депутатський імунітет.

Порядок дострокового припинення повноважень глави держави здійснюється з допомогою таких процедур, як імпичмент, кримінальне переслідування і референдум. Підставами для здійснення процедури імпичменту можуть бути: порушення главою держави конституції і законів; вчинення державної зради або тяжкого злочину. Якщо глава держави порушує конституцію і закони, то процедуру імпичменту, як правило, завершує Конституційний Суд. В Конституції України слід закріпити всі три процедури, в рамках яких глава держави буде нести відповідальність (конституційну, кримінальну та політичну).

У разі порушення конституції і законів, а також скоєння злочинів Президент України може бути усунений шляхом процедури імпичменту, яка розпочинається на підставі обвинувачення, висунутого кваліфікованою більшістю голосів депутатів обох палат пар-

ламенту і завершується рішенням Конституційного Суду. Ініціювання процедури імпичменту може розпочатися на підставі однієї третини депутатів нижньої палати або сенаторів. Якщо глава держави обвинувачується у скоєнні злочинів, то для висунення обвинувачення достатньо буде абсолютної більшості голосів депутатів обох палат. Процедуру імпичменту завершує Вищий кримінальний суд. Процедуру імпичменту слід поширювати, крім глави держави, на всіх членів уряду, депутатів обох палат парламенту, суддів, Генерального Прокурора, Голову рахункової палати.

Конституції країн із розвинутою політичною демократією передбачають розпуск главою держави парламенту або його нижньої палати, коли вони не сформували уряд у конституційні терміни, не затвердили бюджет, а також отримали недовіру на загальнонародному референдумі. У новій Конституції України доцільно закріпити вищезазначені підстави для дострокового припинення повноважень нижньої палати.

Противагами, які запобігають неефективній діяльності уряду, є процедури вотуму недовіри та резолюція осуду. Якщо ці дві процедури передбачають вплив парламенту на діяльність уряду, то постановка урядом питання про довіру — зворотний вплив. Використовуючи цю процедуру, уряд спонукає парламент схвалювати необхідні урядові рішення, оскільки в протилежному випадку відбудуться відставка уряду і дострокові вибори нижньої палати.

Депутатський імунітет означає недоторканність парламентаріїв, тобто повний їх захист з боку представницького органу від арешту і кримінального переслідування. У Конституції України необхідно закріпити таку форму імунітету, яка гарантуватиме недоторканність народного депутата тільки під час парламентської сесії, від арешту та затримання під вартою і не буде поширюватися на випадки затримання його на місці скоєння злочину.

Важливим стримуючим фактором для можливих зловживань з боку виконавчої влади загалом і уряду зокрема є парламентська опозиція. Вона не тільки опонує уряд з

приводу реалізації власної урядової стратегії, а й висуває альтернативні варіанти суспільних перетворень. Крім цього, вона забезпечує в основному парламентський контроль над органами політичного управління. Статус опозиції може регулюватися окремим законом або законом про регламент діяльності парламенту, або нижньої палати, а також правовим звичаєм. В Україні слід законодавчо закріпити статус опозиції, суть якого полягає в наступному: партія, яка не увійшла в урядову коаліцію і є найбільшою за кількістю мандатів, отримує право на формування опозиції; опозиція отримує право контролювати бюджетну комісію та комісії з питань правохоронної діяльності й оборони; притягувати до юридичної відповідальності членів уряду в рамках тимчасових слідчих комісій (їх можна буде утворити однією п'ятою кількості депутатів від конституційного складу парламенту), які зможуть самостійно розслідувати справи і передавати в суд.

Отже, чинна конституційна конструкція політичного управління, як і попередні, не відповідає інституційним параметрам розвинутої політичної демократії і не може бути ефективною в умовах демократичного транзиту. Для застосування в нинішньому конституційному процесі запропоновано конституційну модель політичного управління.



Література

1. Гелей С. Д., Ругар С. М. Політико-правові системи світу: Навч. посіб. — К.: Центр учбової л-ри, 2012. — 346 с.
2. Головаха Є. Італія за 50 років пережила 56 розпусків парламенту, українці не гірші. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/278555-golovaha-italiya-za-50-rokiv-perejila-56-rozpuskiv-parlamentu-ukrajintsi-ne-girshi.html>
3. Клямкин И. В Конституции не должно быть места для вождя. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.novayagazeta.ru/politics/50372.html>
4. Коліушко І., Кириченко Ю. Конституційна асамблея — шлях до нової Конституції України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/konstitutsiyina_asambleya__shlyah_do_novoyi_konstitutsiyi_ukrayini-52761.html

5. Колодій А. Траєкторія демократичного переходу в Україні // Розд. 2 з кн.: Трансформація в Польщі і в Україні: 1989–2009. Вибрані аспекти. — С. 23–38. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://political-studies.com/?p=570>
6. Конституція Грузії. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://firussia.webege.com/countries/georgia/constitution/Georgia_constitution.html
7. Конституції нових держав Європи та Азії / Упоряд. С. Головатий. — К.: Укр. правн. фундація. Вид-во “Право”, 1996. — 544 с.
8. Конституція України. — ТОВ “ВВП Нотіс”, 2012. — 48 с.
9. Конституція України // ВВП України. — № 2222. — 2004. — 141 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/constitution.html>
10. Лейпхарт А. Конституционные альтернативы для новых демократий // Полит. исследования. — 1995. — № 2. — С. 135–146.
11. Ляшенко Т. Інститут президентства в країнах Центральної Азії. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=61&c=1347>
12. Норгаард О. Економічні інституції та демократична реформа. Порівняльний аналіз посткомуністичних країн // Пер. з англ. М. Козуба та А. Галушки. — К.: Ніка-Центр, 2007. — 424 с.
13. Проект нової Конституції України // ВВП України. — № 37. — 1992. — 550 с.
14. Проект Конституції України Президента В. Ющенко. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://glavred.info/archive/2009/03/31/121254-9.html>
15. Пшевдорський А. Демократія і ринок. Політичні і економічні реформи в Східній Європі і Латинській Америці. — К: Смолоскип, 2005. — 1108 с.
16. Сарторі Д. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідж. структур, мотивів і результатів: Пер. з англ. — Л.: Артек, 2001. — 224 с.
17. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи: Монографія. — ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — 391 с.
18. Рутар С. М. Сучасні проблеми модернізації політичної системи України // Вісн. ЛКА. Сер. гуманіт. науки. — № 7. — Л.: ЛКА. — 2009. — С. 109–114.
19. Рутар С. М. Україна в контексті посткомуністичних трансформацій. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlca_Gum/2011_10/53.pdf
20. Рутар С. М. Чи потрібна Україні нова Конституція? (колізії та прогалини чинної Конституції) // Матер. міжнар. наук.-практ. конф. “Україна та Польща у вимірі незалежності (1918–2008 рр.)” — Л.: ЛУБП. — 2008. — С. 259–262.
21. Якою могла бути українська Конституція. Проекти громадянського суспільства // ШПА при НаУКМА, УНЦПД, КВУ: За заг. ред. Н. В. Линник. — К.: Лікей, 2008. — 64 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.spa.ukma.kiev.ua/konst/files/constitution.pdf>
22. Янішевський С. О., Сало І. С., Яблонський В. М. Конституція в незалежній Україні: 20 років розвитку та механізмів подальших змін // Стратегічні пріоритети. — № 2. — 2011. — С. 7–16.

Обґрунтовується потреба у конституційному закріпленні нової ефективної моделі політичного управління. Пропонується власна концепція інституційної конструкції цієї моделі.

Обосновывается необходимость в конституционном закреплении новой эффективной модели политического управления. Предлагается собственная концепция институциональной конструкции этой модели.

In the article are substantiated the need for constitutional secured a new effective model of political governance. A proper concept of institutional design of this model.

Надійшла 11 березня 2013 р.